Hvorfor forske?

Hvorfor i all verden skal en ikke det? Det er da mye bedre å utforske noe enn å gjøre ingenting. Framfor alt har forskning prestisje. Det er «in», noe som er tydelig i avisene der autoriteter blir intervjuet om viktige samfunnsbetydelige spørsmål. Se bare på denne samlingen av overskrifter:

«Snøhuleforsker uttaler seg»
«Norsk turistforskning ligger langt etter Sverige's»
«Samfunnsrelevant kvinneforskning må styrkes på sikt»
«Kjent stressforsker nekter å uttale seg»

De som vet mest om alt har talt. Sannheten er sagt – gjerne etterfulgt av parolen: Det må satses mer på forskning.

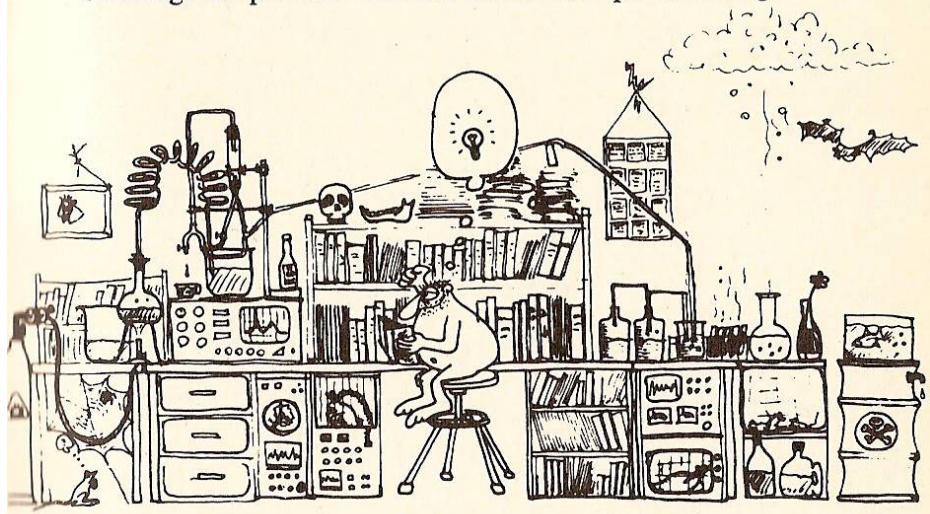

Fig. 1. Det bør satses på den avanserte forskning.

Forskningens prestisje

En forsker som i tide og utide går ut med resultater til massemediene er litt suspekt – særlig hvis han taler i forståelige vendinger. Det svekker respekten for autoritetene. Man kan få mistanke om at han har falt ut av Elfenbenstårnet, eller kanskje at han simpelthen ikke har noe tårn å sitte i. *For* mye offentlig tale i *for* folkelige vendinger kan og vekke mistanke om at han er PR-kåt. Men det er ikke fullt så farlig, for det er jo så mange andre som er kåte på den måten.

Nei, da er det mye finere å være litt utilnærmelig og tale i vendinger som er vanskelige å forstå, gjerne som en passe krydret salat av fremmedord. Det gjenoppretter straks respekten. Litt forståelig må det imidlertid være, ellers har man ingen appell til massemediene.

Tenk på hvor mye morsomt man kan gjøre som forsker når man er beskyttet bak en mur av vanskelig tilgjengelig fagspråk. Se bare på de nydelige eksemplene i fig. 2 og 3.

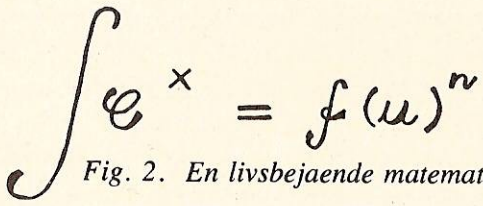

Fig. 2. En livsbejaende matematisk formel

Matematikk er noe av det vanskeligste som finnes. Jeg forstår ingenting av det og var dyktig imponert over disse formlene inntil det ble klart at den første formelen bare er en annen skrivemåte for «sex is fun» (sex er moro), lett kamuflert. Den andre formelen ble etter lengre tids arbeide bevist av en dypsindig matematiker. Det er en annen måte å skrive reknestykket 1 + 1 = 2 på. – Men å finne ut at 1 + 1 = 2 er ikke noe å rope hurra for med mindre det har gjennomgått en fagmessig kompliseringsprosess (fig. 3).

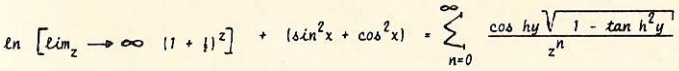

Fig. 3. En avansert skrivemåte for 1 + 1 = 2.

Det aller fineste er imidlertid når forskeren er så opphøyet og utilnærmelig at det ikke foregår noen kommunikasjon mellom ham og resultatene hans og omverdenen. Når en slik person kommer skridende, blir det hvisket ærbødig: Han er visst forsker.

Forskning i medisinen

I medisinen heter det seg at det er om å gjøre å forske og få utgitt flest mulig publikasjoner. Jo flere kilo papir, jo bedre. Når det utlyses toppstillinger ved universitetene, kommer håpefulle søkere tassende med ryggsekk på ryggen eller blytunge pappesker som inneholder 5 eksemplarer av samtlige skriblerier de har begått (fig. 4). Søknader som veier mellom 20 og 30 kg er ikke uvanlige, og så sitter de stakkars komitémedlemmene der og skal bedømme dem og lese gjennom alt sammen. Men de kan ikke beklage seg, for de har som regel gitt ut enda mere enn søkerne. Det er derfor de reknes for kompetente til å bedømme dem.

På store sykehus har det vært en viss tendens til at noen er dyktige klinikere og driver avdelingene. Andre er mindre interessert i pasientene og driver i stedet og forsker og publiserer i lange baner. Førstnevnte kategori får som regel midlertidige stillinger, men må gjøre jobben. De sistnevnte rykker raskere opp og får tidlig faste stillinger. Dette setter vondt blod. Medisinerbladet *Æskulap* har på en fornøyelig måte vist hvor forskjellig karrierekurven var for dem som begynte tidlig å forske, gjerne som studenter, og dem som

Fig. 4. Å søke en toppstilling på universitetene kan være forbundet med store fysiske anstrengelser.

ikke forsket i det hele tatt. Forskerne gjorde en hard arbeidsinnsats i tidlige år og rykket raskt opp til toppstillinger. Når så langt led at de skulle forlate dette livet, var de sikret fyldige nekrologer i Aftenposten. Den stakkars distriktslegen, som derimot ikke skrev noe, slet seg ut ved å jobbe dag og natt. Da han bukket under sto det bare en kort notis i lokalavisen.

Hvordan går det med dem som vil ta snarveien på klatrestigen ved å forske?

Man henvender seg til et institutt eller en avdeling. Det ordnes med stipendium eller en jobb. Så får den håpefulle en halv times innføring i et problemfelt med tilhørende oppgave av sjefen. Deretter overlates han til seg sjøl i noen år. Forsøk på å få audiens hos sjefen for å legge fram problemer er som regel forgjeves, for han har mer enn nok med å administrere. I løpet av et par år passeres gjerne både vitenskapelige, ekteskapelige og økonomiske kriser, ledsaget av depresjon og vonde tanker. Etter mange vansker skrives arbeidet sammen – og nå lysner det. Plutselig er han interessant, og instituttet ser det som en stor ære å ha en disputas i sikte. Deretter settes en ny mann på for å fortsette forskningsprosjektet. Så gjentar det samme seg fordi den første kandidaten i mellomtiden har rykket opp i en overordnet stilling. En omfattende beskrivelse av dette fenomenet ble i sin tid gitt av professor Rolf Seljelid i *Samtiden*.

Når en slik doktorand av sine legekolleger blir konfrontert med at «dere forskere slipper alltid så lett til det», reagerer han som regel meget surt. Resultatet er at både såkalte klinikere og såkalte forskere begge synes å være frustrerte og ser med mistanke på hverandre.

Sjøl om man er sikret en pen og lang nekrolog, er det likevel ikke sikkert at den såkalte karrieren er så fryktelig morsom.

I USA har de delt forskerens liv inn i 3 faser:
1. doing research,
2. building a new institute,
3. showing visitors around.

Det vil si at første del av livet går med til å *forske*, andre del av livet bruker man til å få *bygget et stort, nytt institutt for sine egne aktiviteter*. Når det etter mange år er unnagjort,

kommer den siste fasen i forskerens liv. Det er når han bare kan brukes til *å vise besøkende rundt*.

Det har også vært hevdet at fordelen med å rykke opp i gradene er at da begynner de underordnede å synes at ens vitser er morsomme. Når autoriteten sier noe morsomt forventes det at *alle* ler.

Forskning og tubaspill

Alt det som er nevnt ovenfor har egentlig intet med forskning å gjøre. Det representerer mer og mindre reelle utvekster i forskningsmiljøene. Jeg har nevnt det fordi det er slikt som blir fortalt, men som har svært lite med hverdagen i laboratoriet å gjøre. Derfor må vi gå litt mer inn på det egentlige forskningsarbeidet, og heller forlate utvekstene for en stund.

Det vi trenger i medisinsk forskning er ikke solofiolinister, men gode orkestermusikere som har lært samspill og som kan lytte til hvordan andre spiller. Det er nettopp samspillet som gir musikken spenning og eleganse, på samme måte som samarbeidet gjør at man i forskningen kan kombinere forskjellige teknikker og få uventede resultater.

Her kommer tubaen inn som et sentralt instrument. Aleine virker tubaen litt komisk med grove, klossete toner. Men kom igjen når symfoniorkesteret spiller for fullt. Da danner tubaens dype toner selve fundamentet i harmoniene (se fig. 5, side 112). På samme måten som i et orkester er det mulig å organisere forskningsinnsats i grupper. Hver gir sitt besyv, og tilsammen kan det bli et fornuftig resultat. Har man i tillegg en kokeplate med varmt kaffevann i laboratoriet, kan det faktisk også bli ganske hyggelig (se fig. 3, side 67).

Fig. 5. Hvorfor forske? Det er for å finne ut noe nytt.

Hvorfor forske?

Alt dette er vel og bra, men jeg har jo ikke svart på det store spørsmålet: Hvorfor i all verden trenger vi å forske?

Som nevnt tidligere eksisterer det så mange merkelige oppfatninger om forskning. Det tok meg derfor lang tid å finne ut det riktige svaret. Rent konfidensielt (bare mellom oss) skal jeg røpe svaret:
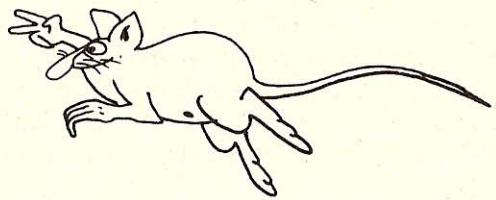
DET ER FOR Å FINNE UT NOE NYTT.